

Les dues parts d'«Enric IV» de Shakespeare com a obra canònica

Una visió des de la teoria de la
recepció

Introducció

Si en alguna cosa s'han posat d'acord els estudiosos al llarg de la història de la crítica literària sobre Shakespeare, és sens dubte en la multiplicitat de significació de les seves obres, en la seva capacitat de perdurar per l'amplitud de les seves mires totalitzadores, que és com dir per la presència imponent de tota una consciència independent

Justificació

Més enllà de la constatació d'aquest prodigi de "creació" d'una consciència -que no és ni l'autor ni el lector- a través de les seves obres, Shakespeare és un creador molt adequat per ser observat a través del prisma que ens proporciona la teoria de la recepció. La tipologia i el jocs de contrastos entre personatges a les dues *Enric IV* ens servirà per demostrar-ho

Teoria de la recepció

- Element clau: la **indeterminació**.
- **Perspectives esquemàtiques** (perspectives que produeixen l'objecte literari)
- El xoc de perspectives genera **espais buits** (a omplir pel lector)
- **Projecció de l'experiència** vital del lector sobre l'obra
- **Concreció** de l'objecte literari
- **Actualització** del seu sentit

Shakespeare i la recepció

- La **indeterminació** és la marca i el puntal de les seves obres
- Proliferació de **perspectives esquemàtiques** que es contradiuen i generen infinitat **d'espais buits**
- El gènere teatral facilita la indeterminació per la manca de digressions o correlats narratius

Objectius del treball

- Demostrar com l'artefacte literari que són les dues parts d'*Enric IV* il·lustra i ho ratifica els postulats de la teoria de la recepció
- Relacionar la imbricació profunda entre les dues parts i considerar-les una sola obra, i qüestionar així la idea més o menys acceptada de la identitat de cada part com una obra diferent amb una dinàmica pròpia
- Reflexionar sobre l'encaix de les dues *Enric IV* en el cànon literari occidental, prenent com a base la convicció que de la teoria de la recepció se'n deriva la raó de la seva perdurabilitat dins el mencionat cànon.

Resum de l'argument (primera part)

- Rebel·lió contra el rei Enric IV encapçalada pel comte de Northumberland; el fill d'aquest, anomenat Hotspur (Esperó Calent), i el germà de Northumberland el comte de Worcester
- Per una qüestió no gaire explicitada relacionada amb compensacions econòmiques i el repartiment de territoris, hi havia hagut un malestar creixent per part d'aquests nobles cap al rei que ells havien ajudat a entronitzar.
- El gest orgullós per part de Hotspur de no voler lliurar al rei els presoners fets en una batalla motivada per una rebel·lió al nord del país accentua l'hostilitat latent fins a fer esclatar la guerra civil.
- Tota l'acció de l'obra acabarà convergint i resolent-se en la batalla de Shrewsbury, on l'exèrcit reial derrota els insurgents i on moren Hotspur, a mans del príncep Hal, i Worcester, executat per traïdor un cop conclòs el combat.

Resum de l'argument (segona part)

- Derrotats els rebels a Shrewbury, el rei ataca les faccions restants del nord, encapçalades per Northumberland, l'arquebisbe de York i lord Bardolph, i les de l'est, on s'ha posicionat Mortimer amb l'ajuda del gal·lès Glendower.
- Un cop eliminats tots els focus rebels, el rei mor i la corona passa al seu fill, el príncep Hal, a partir d'aquell moment Enric V. Hal, empès per les noves obligacions reials i per la necessitat de rentar la seva imatge de perdulari i fill esgarriat, desterra el seu amic Falstaff i l'obliga a viure lluny de Londres.

Peculiaritat estructural i temàtica

- Escenes de la cort, centrades en el rei i generalment escrites en vers, on s'hi couen la intriga política i la transcendència del futur del país
- Escenes de bordell i taverna, centrades en el personatge de Falstaff i escrites en prosa, plenes de l'enginy faceciós i desvergonyit d'aquest noble, amic del príncep Hal, amb qui comparteix gresques i bretolades

Resultat de la combinació d'ambients:

Xoc de perspectives
esquemàtiques a l'hora de definir
l'objecte literari

Joc de contrastos (per potenciar la indeterminació)

- Representants del vell ordre feudal (facció rebel)
- Príncep Hal. És jove i bala perduda, però els seus monòlegs ens demostren que envellaix abans d'hora
- Príncep Hal. Exemple de costums desordenats i vida dissipada
- Falstaff. Vitalisme hedonista i egoista, sense honor
- Representants de l'ordre nou (facció reial)
- Falstaff. Gras desmesurat i vell que es comporta com un nen o, en tot cas, un etern adolescent
- Hotspur. Personatge d'honor, recte, busca la glòria a què l'obliga la sang reial
- Hotspur. Vitalisme quixotesca i idealista, bel·licós.

Contrast entre les dues parts

- Primera:
- Vitalisme i joia de viure
- Idealisme i joventut
- Segona:
- Delusió i desencant
- Expectativa frustrada i decrepitud

Les dues parts són una

- De l'oposició en pot néixer l'articulació que les unifica: esclat de vida seguit de la davallada inevitable
- La primera part es regenera dins el lector i es resol en una sola perspectiva esquemàtica que s'acaba amb les acabades d'encetar en la segona. L'espai buit queda servit
- Príncep Hal: sense una visió de conjunt del seu períple moral, des de l'aparició en els antres de disbauxa amb Falstaff fins a l'ascens al tron i el consegüent rebuig dels amics que li revelaven la pròpia autenticitat humana, no podem realitzar la concreció d'un caràcter, d'un tipus

Triangle Hotspur-Hal-Falstaff

- Hotspur: Quixotisme violent, empenta i ambició
- Falstaff: Antípodes morals de Hotspur, però mateix impuls de viure
- Hal: Equívoc entre els dos anteriors, ambigu i esbiaixat

La recepció diu que 'Enric IV' pertany al cànon

- Perquè s'anticipa als temes i les cadències de molta literatura posterior pel que fa a les expectatives de vida desmentida, a la delusió, al xoc entre poder i humanitat
- Perquè, enfront d'aquestes manifestacions deutores, continua superant-les en possibilitats d'actualització i/o concreció i erigint-se en font inesgotable d'indeterminació i espais buits
- Perquè aquesta proliferació demostra el geni del seu autor i no cap mena de carència, torna l'obra incitant, com volia Iser, i l'actualitza al llarg de la història i de cada lectura individual, en crear una "consciència" prou poderosa

La concepció tradicional del clàssic

- Amplitud de mires i complexitat necessària, de matís i precisió (en la línia de T.S Eliot)
- Resistència i supervivència al llarg dels segles (en la línia de J.M. Coetzee)
- Universalitat sostinguda pel tema, les formes i l'abast hermenèutic (en la línia de Jordi Llovet)

La concepció de la teoria de la recepció

- Existeix la historicitat de l'obra (és producte del seu temps), però és l'actualització infinita de cada lector individual, i la destresa de l'autor en la gestió de la indeterminació, les que doten d'universalitat i atemporalitat l'obra canònica

Conclusió

- Com va dir W. Iser, “los textos literarios no aparecen como resistentes a la historia porque encarnen valores eternos, pretendidamente sustraídos al tiempo, sino, más bien, porque su estructura permite al lector, siempre y de nuevo, insertarse en los acontecimientos ficticios”.
- *Enric IV (primera i segona part)*, en el seu múltiple joc de perspectives esquemàtiques i generació d'espais buits (el joc de contrastos focalitzat sovint en Hal i Falstaff), permet l'insertament del lector en la ficció perquè concreti l'obra
- No hi interpretació unívoca. Qualsevol intent de reduir Hal o Falstaff a un perfil simple o moralista arruïna l'obra